

Wanneer toegang tot internet niet vanzelfsprekend is

Een juridisch betoog over het recht op digitale inclusie voor alle kinderen en jongeren die in jeugdinrichtingen verblijven

Inleiding

In het Triangle project streven we naar 'digitale inclusie' voor alle kinderen en jongeren die in (gesloten) jeugdinrichtingen verblijven op grond van strafrechtelijke titel of in het kader van het jeugdbeschermingsrecht. Met digitale inclusie bedoelen we dat kinderen en jongeren gelijke kansen krijgen om mee te doen aan de digitale samenleving. Kinderen en jongeren geven aan dat 'online zijn' essentieel is voor hun leven en hun toekomst. Apps, websites en games gebruiken zij dagelijks om te kunnen leren, werken, plannen, een netwerk op te bouwen en contacten te onderhouden. In het kader van hun ontwikkeling is toegang tot de digitale omgeving dus essentieel. Via het opbouwen van het Triangle platform hebben we de ambitie om mediawijsheid van kinderen en jongeren in (gesloten) jeugdinrichtingen te vergroten en hun kansen op re-integratie in de maatschappij te verbeteren. Dit artikel beschrijft het juridisch kader dat ten grondslag ligt aan het recht op digitale inclusie van kinderen en jongeren in justitiële jeugdinrichtingen.

Het VN-Kinderrechtenverdrag

Op 20 november 1989 is het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (hierna: IVRK of het VN-Kinderrechtenverdrag) door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aangenomen.¹ Het VN-Kinderrechtencomité is verantwoordelijk voor het monitoren van de naleving van het VN-Kinderrechtenverdrag door de verdragsstaten en het doen van aanbevelingen. Daarnaast geeft het VN-Kinderrechtencomité ook verdere verduidelijking omtrent de kinderrechten en de ontwikkeling ervan. Dit doet het onder meer met het publiceren van *General Comments*. In de afgelopen decennia zijn verschillende *General Comments* verschenen. Een recente *General Comment* (hierna: GC), nummer 25, gaat over de rechten van het kind in relatie tot de digitale wereld.²

Voordat wij ingaan nader ingaan op GC 25 en de overwegingen van het VN-Kinderrechtencomité, is het van belang om te vermelden dat het VN-Kinderrechtenverdrag een aantal leidende beginselen kent. Die houden het volgende in: de belangen van het kind moeten als zwaarwegend worden beschouwd in alle beslissingen die hen treffen (artikel 3), kinderen mogen op geen enkele basis worden gediscrimineerd (artikel 2), zij hebben recht op leven en ontwikkeling (artikel 6) en zij moeten worden gehoord en dus deelnemen aan kwesties die hen aangaan (artikel 12). Deze leidende beginselen en ook alle andere kinderrechten zoals vastgelegd in het VN-Kinderrechtenverdrag zijn eveneens van toepassing in de digitale wereld, zoals blijkt uit GC 25.

¹ A/RES/44/25

² Zie <https://www.kinderrechten.nl/general-comment-nr-25-over-de-rechten-van-het-kind-in-relatie-tot-de-digitale-wereld/>

Het VN-Kinderrechtencomité overweegt in par. 4 van GC 25 dat *'betekenisvolle toegang tot digitale technologieën kinderen kan ondersteunen bij het verwezenlijken van het volledige scala aan burgerrechten en politieke, culturele, economische en sociale rechten. Wordt digitale inclusie echter niet bereikt, dan worden bestaande ongelijkheden waarschijnlijk vergroot en kunnen nieuwe ontstaan.'* In par. 50 van GC 25 overweegt het VN-Kinderrechtencomité, onder verwijzing naar GC 7 en GC 20: *'De digitale wereld biedt kinderen een unieke gelegenheid om hun recht op toegang tot informatie te verwezenlijken. In dat opzicht spelen de informatie en communicatiemedia, waaronder digitale en online-inhoud een belangrijke rol.'* Kinderen moeten in staat worden gesteld om op een veilige manier toegang te krijgen tot een uiteenlopende inhoud³ waarbij het recht van kinderen op informatie en vrijheid van meningsuiting wordt gerespecteerd, en zij tegelijkertijd beschermd worden tegen schadelijke materialen in overeenstemming met hun rechten en ontwikkelende vermogens.⁴

Het doel van GC 25 is volgens het VN-Kinderrechtencomité dan ook om verdragsstaten te helpen bij de tenuitvoerlegging van het VN-Kinderrechtenverdrag in relatie tot de digitale omgeving. Daartoe gaat het VN-Kinderrechtencomité eerst in de op hiervoor genoemde leidende beginselen. Wij lichten enkele, voor dit artikel relevante, passages uit:

- **Non-discriminatie**⁵

Het recht op non-discriminatie vereist dat verdragsstaten waarborgen dat alle kinderen gelijke en effectieve toegang tot de digitale wereld krijgen op een wijze die voor hen betekenisvol is. De staten die partij zijn dienen alle maatregelen te nemen die noodzakelijk zijn om digitale uitsluiting het hoofd te bieden. Het VN-Kinderrechtencomité roept de verdragsstaten op om proactieve maatregelen te nemen ter voorkoming van discriminatie van kinderen die in alternatieve zorg verblijven of hun vrijheid zijn beroofd.

- **Belang van het kind**⁶

Het belang van het kind is een dynamisch concept dat beoordeeld moet worden in een specifieke context. De verdragsstaten dienen te waarborgen dat bij alle maatregelen met betrekking tot het voorzien in, regelen, ontwerpen, managen en gebruiken van de digitale omgeving, het belang van elk kind voorop staat. Daarbij dient rekening te worden gehouden met alle rechten van kinderen, waaronder het recht informatie te vergaren, te ontvangen en door te geven, en te worden beschermd tegen gevaar.

- **Het recht op leven en ontwikkeling**⁷

De mogelijkheden die de digitale wereld biedt, spelen een steeds crucialere rol in de ontwikkeling van kinderen en kunnen van vitaal belang zijn voor het leven en overleven van kinderen, met name tijdens crises. De verdragsstaten dienen alle passende maatregelen te nemen om kinderen te beschermen tegen de risico's voor hun recht op leven, overleven en ontwikkeling. Het gebruik van digitale apparaten dient niet schadelijk te zijn en mag ook geen vervanging zijn van persoonlijke interacties tussen kinderen of tussen kinderen en hun ouders of verzorgers.

³ GC 25, par. 52 en 54.

⁴ GC 25, par. 54.

⁵ GC 25, par. 9 tot en met 11.

⁶ GC 25, par. 12 en 13.

⁷ GC 25, par. 14 en 15.

- Eerbiedigen van opvattingen van het kind⁸

De verdragsstaten dienen kinderen bewuster te maken van digitale middelen om hun meningen kenbaar te maken en de toegang ertoe te bevorderen en kinderen training en ondersteuning aan te bieden. Zij dienen te waarborgen dat aanbieders van digitale diensten actief in contact treden met kinderen, passende waarborgen toepassen en terdege rekening houden met de opvattingen van kinderen bij het ontwikkelen van producten en diensten. De verdragsstaten worden aangemoedigd de digitale omgeving te gebruiken om kinderen om hun mening te vragen over relevante wetgevende, administratieve en andere maatregelen en te waarborgen dat hun opvattingen serieus genomen worden.

Het VN-Kinderrechtencomité gaat in par. 87 specifiek in op kinderen die niet bij hun ouders of primaire verzorgers verblijven. Het VN-Kinderrechtencomité overweegt, onder verwijzing naar GC 21:

‘Het is belangrijk dat kinderen die van hun familie gescheiden zijn, toegang hebben tot digitale technologieën. Er is gebleken dat digitale technologieën nuttig zijn voor het onderhouden van familiebanden, bijvoorbeeld in gevallen van scheiding van ouders, wanneer kinderen in alternatieve zorg worden geplaatst (...). Daarom moeten de staten die partij zijn, in de context van gescheiden gezinnen de toegang tot digitale diensten voor kinderen en hun ouders, verzorgers of andere relevante personen ondersteunen, rekening houdend met de veiligheid en de belangen van het kind.’

Overigens, voor kinderen die in detentie verblijven is ook GC 24 relevant en met name par. 95. Hierin worden de beginselen opgesomd die in acht moeten worden genomen wanneer sprake is van vrijheidsberoving van kinderen, zoals:

- ieder kind heeft recht op onderwijs dat is afgestemd op zijn of haar behoeften en mogelijkheden, gericht op de voorbereiding van terugkeer in de samenleving; bovendien dient ieder kind in voorkomend geval een beroepsopleiding te volgen voor beroepen die hem of haar op een toekomstige baan kunnen voorbereiden;
- het personeel van de inrichting dient frequent contact van het kind met de bredere gemeenschap te bevorderen en te vergemakkelijken, met inbegrip van communicatie met zijn of haar familie, vrienden en andere personen, met inbegrip van vertegenwoordigers van gerenommeerde externe organisaties, en de mogelijkheid om zijn of haar huis en familie te bezoeken.

Ten behoeve van onderwijs en contact, ook in bredere zin, maakt het gros van de samenleving buiten de inrichting of instelling gebruik van de digitale omgeving. Indachtig het non-discriminatiebeginsel, maar ook het recht op ontwikkeling, zou het niet streven naar digitale inclusie voor kinderen en jongeren in instellingen op gespannen voet komen te staan met de belangrijkste beginselen van het VN-Kinderrechtenverdrag.

Het verwezenlijken van digitale inclusie valt en staat bij voldoende financiering. Het VN-Kinderrechtencomité overweegt dat verdragsstaten publieke middelen moeten begroten, toewijzen en gebruiken voor het invoeren van wetgeving, beleid en programma's om de rechten van kinderen

⁸ GC 25, par. 16 tot en met 18.

in de digitale wereld ten volle te verwezenlijken en om digitale inclusie te bevorderen, hetgeen nodig is om de toenemende impact van de digitale wereld op het leven van kinderen het hoofd te bieden en gelijke toegang tot, en de betaalbaarheid van, diensten en connectiviteit te bevorderen.⁹ Ook de samenwerking met het maatschappelijk middenveld en met kinderen zelf wordt door het VN-Kinderrechtencomité benadrukt. Daarnaast dienen verdragsstaten te waarborgen dat maatschappelijke organisaties in staat zijn hun activiteiten wat betreft het bevorderen en beschermen van de rechten van kinderen in relatie tot de digitale wereld kunnen implementeren.¹⁰

Het voorgaande betekent onder meer dat verdragsstaten volgens het VN-Kinderrechtencomité op billijke wijze moeten investeren in de technologische infrastructuur in scholen en andere leeromgevingen.¹¹

Volgens het VN-Kinderrechtencomité moeten digitale vormen van cultuur, recreatie en spel kinderen ondersteunen. Het moet ten goede komen aan kinderen en de verschillende identiteiten van kinderen weerspiegelen alsook bevorderen. Dit kan bij kinderen de sociale vaardigheden, het leren, de expressie al dan niet in creatieve zin, het gevoel erbij te horen en een gedeelde cultuur bevorderen. Deelname aan het culturele leven online draagt volgens het VN-Kinderrechtencomité bij tot creativiteit, identiteit, sociale cohesie en culturele diversiteit. In hun vrije tijd moet kinderen kunnen experimenteren met informatie- en communicatietechnologieën, zich kunnen uiten en kunnen deelnemen aan het culturele leven online.¹²

Voor (gesloten) jeugdinstellingen is het dus belangrijk dat een goede infrastructuur voorhanden is om kinderen en jongeren toegang te geven tot digitale basisvoorzieningen. Dit houdt in dat elektriciteit, connectiviteit, digitaal (beroeps)onderwijsmateriaal en ondersteuning door getrainde professionals essentiële elementen zijn.

European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures

Het Comité van Ministers van de Raad van Europa heeft op 5 november 2008 de *European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures* aangenomen (recommendation [CM/Rec\(2008\)11](#)). In het licht van dit artikel zijn enkele passages van die *European Rules* relevant.

Zo wordt vanaf par. 50 ingegaan op wat aan kinderen die in detentie verblijven, moet worden geboden. Het Comité van Ministers spreekt over een *‘verscheidenheid aan zinvolle activiteiten en interventies volgens een individueel overkoepelend plan dat gericht is op vooruitgang door middel van minder restrictieve regimes en voorbereiding op vrijlating en re-integratie in de samenleving. Deze activiteiten en interventies bevorderen hun lichamelijke en geestelijke gezondheid, zelfrespect en verantwoordelijkheidsgevoel en ontwikkelen attitudes en vaardigheden die recidive voorkomen.’*

⁹ GC 25, par. 28.

¹⁰ GC 25, par. 34.

¹¹ GC 25, par. 101.

¹² GC 25, par. 107.

Vervolgens komt vanaf par. 53 de organisatiestructuur van jeugdinrichtingen aan de orde. Zo moeten inrichtingen of afdelingen daarvan een scala aan faciliteiten bieden om tegemoet te komen aan zowel de individuele behoeften van de jeugdigen die daar verblijven als het specifieke doel van hun detentie. Daarnaast moet het leven in een jeugdinrichting de positieve aspecten van het leven in de gemeenschap zo dicht mogelijk benaderen.

In par. 76 en verder wordt specifiek stilgestaan bij de activiteiten die geboden moeten worden als onderdeel van het regime in de jeugdinrichting. Alle interventies moeten gericht zijn op het bevorderen van de ontwikkeling van jongeren, die actief zullen worden aangemoedigd om eraan deel te nemen. De activiteiten binnen het regime zijn gericht op onderwijs, persoonlijke en sociale ontwikkeling, een beroepsopleiding, rehabilitatie en voorbereiding op vrijlating. De volgende voorbeelden worden genoemd:

- a. scholing;
- b. beroepsopleiding;
- c. loopbaanbegeleiding;
- d. burgerschapsvorming;
- e. sociale vaardigheids- en competentietraining;
- f. agressie-regulatie training;
- g. verslavingstherapie;
- h. individuele en groepstherapie;
- i. lichamelijke opvoeding en sport;
- j. hoger onderwijs;
- k. regulering van schulden;
- l. programma's voor herstelrecht en schadeloosstelling van het strafbare feit;
- m. creatieve vrijetijdsbesteding en hobby's;
- n. activiteiten buiten de instelling in de gemeenschap, verlofdagen en andere vormen van verlof; en
- o. voorbereiding op vrijlating en nazorg.

Gelet op het doel en de activiteiten tijdens het verblijf van jeugdigen in detentie is toegang tot de digitale omgeving essentieel. Digitale inclusie draagt bij aan rehabilitatie en terugkeer in de samenleving alsook het kunnen volgen van onderwijs op niveau en de algehele ontwikkeling van de jeugdige. Een gesloten omgeving zonder internet bootst het leven in de gemeenschap of samenleving niet na en vergroot dus ook niet de slagingskansen op een positieve vrijlating, in de zin van het voorkomen van recidive of problemen anderszins.

Juveniles deprived of their liberty under criminal legislation

Op strafrechtelijk gebied is naast de *European Rules* nog een document relevant, namelijk de standaarden van het in 1989 opgerichte Comité ter Voorkoming van Foltering (hierna: CPT). Dit onafhankelijke Comité is in het leven geroepen, omdat in het kader van de bescherming van artikel 3 (verbod op foltering of onmenselijke en vernederende behandeling of bestraffing) van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) méér nodig is dan enkel rechterlijke toetsing. Een preventief mechanisme ziet toe op het voorkomen van mogelijke schendingen van

artikel 3 EVRM en dat is wat het CPT doet. Het CPT is samengesteld uit onafhankelijke en onpartijdige experts die toezicht houden op de behandeling van personen die van hun vrijheid zijn beroofd door de overheid. Het CPT bezoekt justitiële inrichtingen zoals (jeugd)gevangenissen en rapporteert hierover. Het CPT heeft in 2015 de standaarden gepubliceerd aangaande jeugdigen die op strafrechtelijke titel in detentie verblijven. Het CPT herhaalt dat de standaarden moeten worden beschouwd als een aanvulling op hetgeen is vastgelegd in internationale instrumenten die we hiervoor al hebben beschreven.

Zoals in de andere internationale instrumenten wordt ook in de standaarden van het CPT de nadruk gelegd op het belang van het bieden van activiteiten aan jeugdigen. Het CPT overweegt dat jeugdigen een bijzondere behoefte hebben aan fysieke activiteiten en intellectuele stimulatie. Jeugdigen die in detentie verblijven, moeten dan ook gedurende de hele dag een volledig programma volgen van onderwijs, sport, beroepsopleiding, recreatie en andere doelgerichte activiteiten buiten hun cel. Het opstellen van een individueel plan gericht op het aanleren van vaardigheden en het voorbereiden op terugkeer in de samenleving wordt aangeraden. In het kader van het volgen van (beroeps)onderwijs moedigt het CPT in par. 110 het gebruik van internet aan:

‘Gezien de bijzonder moeilijke achtergrond van veel jongeren moeten inspanningen worden geleverd om hen aan te moedigen en te motiveren om onderwijs/beroepsopleiding te volgen en deel te nemen aan workshops waar ze vaardigheden kunnen leren ter voorbereiding op hun vrijlating. In een aantal landen heeft het CTP de praktijk waargenomen van het trainen van jongeren in het gebruik van computers (inclusief internet) en/of om geselecteerde gedetineerde jongeren toe te staan naar scholen in de buitengemeenschap te gaan. Die praktijken moeten worden aangemoedigd.’

Deze uitdrukkelijke aanmoediging van het CPT in het kader van de toetsing op een onmenselijke of vernederende behandeling is een belangrijk signaal en steunt het belang van het recht op digitale inclusie voor jeugdigen die in detentie verblijven.

Behandeling van gedetineerden

Naast specifieke standaarden en richtlijnen voor kinderen en jongeren, bestaan ook meer algemene internationale en Europese standaarden voor wat betreft de behandeling van personen die in detentie verblijven. Het voert te ver om al die standaarden in dit artikel te beschrijven. We volstaan daarom met een korte benoeming ervan ter inspiratie voor diegenen die zich nader in de materie willen verdiepen.

- In de [aanbevelingen uit 1989](#) van het Comité van Ministers van de Raad van Europa wordt vermeld dat (alle) gedetineerden recht hebben op onderwijs. In een [resolutie uit 2020](#) over toegang tot digitale technologieën voegt de Raad daaraan toe dat dit recht ook ziet op toegang tot en training in het gebruik van moderne digitale informatietechnologieën.
- In 1955 zijn de 'Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners' (hierna: SMR) aangenomen door de Verenigde Naties (hierna: VN). De SMR bevatten minimumregels voor de behandeling van gedetineerden, waarbij essentiële elementen en principes aan de orde komen. Daarnaast worden de minimale condities van detentie die noodzakelijk worden

geacht, omschreven. Het betreft 'soft law', wat betekent dat de SMR geen juridische bindende kracht hebben. Wel hebben ze een regulerende werking en worden ze in de praktijk als bindend ervaren. Het vormt het belangrijkste internationale raamwerk voor de behandeling van gedetineerden met een grote morele en universele uitstraling. In december 2015 keurde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de herziene regels goed als de "[Standaard minimumregels van de Verenigde Naties voor de behandeling van gevangenen](#)". Volgens de aanbeveling van de Expert Group staan de herziene regels bekend als 'de Nelson Mandela-regels'. Klik [hier](#) voor de korte handleiding voor de Nelson Mandela-regels door Penal Reform International (2016). Qua thematiek vertoont het veel overlap met hetgeen we al hebben beschreven in het artikel, zoals rehabilitatie-/resocialisatieprogramma's (artikelen 4, 88, 89, 91-94, 96-108), zinvolle activiteiten (artikelen 4, 23, 64-66, 105) en onderwijs (artikel 104).

Conclusie

Uit diverse internationale en Europese juridische instrumenten blijkt dat kinderen en jongeren die van hun vrijheid zijn beroofd of in alternatieve zorg verblijven als bijzonder kwetsbaar moeten aangemerkt. De verwezenlijking van hun rechten staat in die situatie meer onder druk omdat zij afhankelijk zijn van anderen. Dit geldt ook voor wat betreft hun recht op digitale inclusie. Tegelijkertijd blijkt uit de diverse beschreven documenten dat toegang tot de digitale omgeving van fundamenteel belang is om deel te nemen aan de inmiddels in sterke mate ontwikkelde digitale samenleving. Immers, dit draagt bij aan de terugkeer in de samenleving, hetgeen altijd het korte of lange termijn doel zal zijn voor kinderen en jongeren die een instelling komen te verblijven. Om te voorkomen dat qua ontwikkeling de 'pauzeknop' wordt ingedrukt zodra een kind of jongeren in een instelling terechtkomt, moet werk worden gemaakt van het recht op digitale inclusie. Niet alleen op het gebied van bewustwording, maar ook op het gebied van verwezenlijking en implementatie. We hopen met dit juridische betoog iedereen die met kinderen en jongeren werkt, of het nu in de praktijk of op beleidsniveau is, aan te moedigen om met dit recht aan de slag te gaan!

Defence for Children International – Nederland